

het beleid van Colijn c. s. in, maar hij legt groter nadruk op de inzinking van de wereldhandel dan op het vasthouden van de gouden standaard als oorzaak van de malaise. Gezien het jaar van verschijnen konden de nieuwe werken van Klemann en Drukker niet meegenomen worden, maar dat gebeurt hopelijk in een volgende druk.

Er is iets voor te zeggen om de naoorlogse fase van wederopbouw tot 1959 te laten lopen, al zijn daarin toch ook tekenen van een aanzet tot groei te bespeuren. Bij het jaar 1959 ligt inderdaad een cesuur omdat toen de keynesiaanse begrotingspolitiek echt uit de verf kwam en ingrijpende beleidswijzigingen plaats vonden ten aanzien van de loonvorming en in de sfeer van de rijksbegroting. Capabele bewindslieden en goede voornemens hebben toch niet kunnen voorkomen dat vanaf 1973 tot heden, aangeduid als magere jaren, de greep van de economische politiek op de volkshuishouding tekortschiet. Knoester schetst daarvan een pregnant beeld. Het boek sluit af met twee bijlagen. De eerste betreft een schets van het institutionele kader van de economisch-politieke besluitvorming. De tweede geeft de politieke signatuur van de kabinetten sinds 1918 weer.

In een beknopt boek moet men niet te veel nadruk leggen op wat men mist. Toch ligt het aan een positieve kwaliteit van dit werk dat ik na lezing de wens in mij voelde opkomen van Knoester te vernemen hoe hij per saldo denkt over de effectiviteit van de economische politiek in de beschreven periode. Het lijkt toch alles veel op de wendbaarheid van een bootje naar die van een mammoettanker. Wat de auteur nog wel geeft en zeer verhelderend is, zijn tabellen met instrumenten en doelstellingen van de economische politiek voor de afzonderlijke periodes, alsmede de invulling naar personen van de zogenaamde sociaal-economische vijfhoek. De eerste bijlage is bovendien verrijkt met een aantal schema's, onder andere van het financieel en sociaal-economisch beleidsspectrum, de begrotingscyclus en de wisselkoersregimes in Nederland. In hun eenvoud kunnen zij niet verhullen dat het steeds om een complexe materie gaat, maar dat is de schrijver natuurlijk niet te verwijten.

Joh. de Vries

I. Cornelissen, *De GPOe op de Overtoom. Spionnen voor Moskou 1920-1940* (Amsterdam: Van Genep, 306 blz., f44,-, ISBN 90 6012 813 3).

Op aandringen van Arthur Koestler schreef Elsa Poretsky in 1969 het boek *Our own people*. Dit geeft een beeld van spionage-activiteiten voor de Sovjet-Unie in het interbellum, uitgevoerd door met de Sovjet-Unie sympathiserende intellectuelen en kunstenaars. De hoge GPOe-functionaris Ignace Poretsky, bekend onder schuilnamen als Ludwik en Ignace Reiss, brak in 1937 met Moskou omdat hij niet langer medeplichtig wilde zijn aan de stalinistische terreur. Kort daarop werd hij in Zwitserland vermoord. Poretsky heeft in Nederland gewoond en gewerkt. Een passage in het boek van zijn vrouw vormt de sleutel tot het boek van Cornelissen, omdat zij in een passage de namen noemt van enkele Nederlanders die voor haar man hebben gewerkt. De journalist Cornelissen heeft sinds 1966, toen hij voor *Vrij Nederland* enkele artikelen over de stalinistische processen en de moord op Poretsky schreef, hardnekkig en systematisch gezocht naar gegevens over deze Nederlanders. Om meer over dit soort werk te weten te komen dient men als een geduldig detective te werk te gaan, gebruik makend van kriptische aanwijzingen in de literatuur (als geheel staat er weinig op papier) en (herhaalde) interviews met betrokkenen of mensen die met hen in contact hebben gestaan. Mevrouw B. Pieck-van Lier, de laatste overlevende van de Nederlandse groep, bleek uiteindelijk bereid Cornelissen over een en ander in te lichten, op voorwaarde dat hij hierover pas na haar dood zou

publiceren. Een andere bron vormde de binnenlandse veiligheidsdienst, die betrokkenen na de oorlog aan de tand voelde (maar lang niet alles te weten kwam). Cornelissen wist ook via de BVD aan informatie te komen, al zijn de protocollen van de verhoren nog niet toegankelijk voor journalisten en historici (262). Profiterend van zijn brede kennis van de literatuur over de linkse arbeidersbeweging en zijn vele interviews, waarbij dit onderwerp soms alleen zijdelings ter sprake kwam, heeft Cornelissen de vooroorlogse Nederlandse spionage voor de Sovjet-Unie in beeld gebracht. Zijn eigen aanwezigheid als speurder in het boek is functioneel, omdat het informatie verschaft over de problemen bij het verwerven van relevante kennis en de waarde die gehecht moet worden aan bepaalde gegevens of het gedrag van betrokkenen. Dankzij zijn literaire verteltrant en zijn liefde voor anekdotes en allerlei persoonlijke details (zoals de culinaire smaak) is een leesbaar boek ontstaan dat prachtige portretten bevat. Bijzonder knap schetst hij ook de persoonlijke tragedie in het leven van de op de Overtoom wonende Henk Sneevliet, die het in 1937 onder het oog van GPOe-mensen voor Poretzky en zijn gezin opnam. Personen die in het boek uitvoerig beschreven worden, zijn de Amsterdamse stadsbeeldhouwer Hildo Krop, tekenaar-schilder Henri Pieck (tweelingbroer van Anton), zakenman Jef Swart, bankemployé Richard Manuel, onderwijzer les Carvalho en NRC-redacteur Johan Huyts. Ook over anderen zijn belangwekkende gegevens te vinden.

Hoe verdienstelijk het speurwerk van Cornelissen is en hoe knap zijn portretten ook zijn, toch stoort mij in het boek een bepaalde ondertoon. Op pagina 10 schrijft Cornelissen: 'Ik probeerde hen te begrijpen en in hun tijd te zien'. Met alle waardering voor zijn werk, dit 'begrijpen' is Cornelissen nu juist niet gelukt. De figuren worden knap neergezet, maar toch eigenlijk vanuit de achtergedachte dat zij als stalinisten bij voorbaat niet deugen. Ook lijkt het alsof de Sovjet-Unie in tegenstelling tot andere grootmachten geen spionage zou mogen bedrijven. De term 'agenten van Moskou' heeft een negatieve bijklank die tekort doet aan de in het boek door vrouwen als Pieck-van Lier en Poretzky verschillende keren verkondigde opvatting dat het bij de hoofdpersonen om hoogbegaafde, idealistische en politiek breed georiënteerde mensen gaat. Deze hadden eigen beweegredenen in een tijd dat voor het eerst aan de opbouw van een socialistische staat werd gewerkt, een staat die bovendien in een isolement verkeerde en door andere staten en ideologieën werd belaagd. Die waardering van dat eigene—en daarmee begrip en plaatsing in de tijd— is er bijvoorbeeld wel in de boeken van G. Harmsen over Daan Goulooze (1967, 1980) en van G. Perrault over Leopold Trepper (1973).

Bob Reinalda

J. W. Drukker, *Waarom de crisis hier langer duurde. Over de Nederlandse economische ontwikkeling in de jaren dertig* (Dissertatie Groningen 1990; NEHA series III, XIII; Amsterdam: NEHA, 1990, xvi + 354 blz., f 60,-, ISBN 90 71617 29 7).

Dit is een mooi en duidelijk boek. Mooi wegens de opbouw en de wijze waarop economische geschiedenis wordt bedreven. Duidelijk omdat de gevolgde analyse teruggrijpt op aan de econoom vertrouwde middelen en gericht is op de beantwoording zonder omwegen van twee ondubbelzinnig geformuleerde vragen namelijk: 'In welke opzichten vertoonde de Nederlandse economische ontwikkeling in de jaren dertig een afwijkend verloop ten opzichte van die in andere, met ons land vergelijkbare volkshuishoudingen?' en 'Indien inderdaad vastgesteld kan worden dat de Nederlandse economische ontwikkeling in de jaren dertig een afwijkend verloop vertoonde, door welk complex van factoren werd dit afwijkende patroon dan veroorzaakt?' Het is duidelijk dat de tweede vraag rechtstreeks uit de eerste voortvloeit. Dit vindt zijn weerslag in de door Drukker geboden analyse.